

žavanje u hrvatske, europske i svjetske stručne komunikacije, itd.); 4. informatičko unapređivanje nastave povijesti i kulture povijesnog mišljenja (znanstvene spoznaje i školska nastava povijesti; permanentno obrazovanje nastavnika povijesti; informatičko posredovanje znanstvenih spoznaja u javnim institucijama i medijima; informatizacija stručne i znanstvenopopularne produkcije, itd.).

Svečano otvaranje konferencije bilo je u Velikoj dvorani (Dvorani VII) Filozofskog fakulteta. Uvodne riječi uputio je predsjednik Pripremnog odbora konferencije, a ujedno i predstojnik Zavoda za hrvatsku povijest i pročelnik Odsjeka za povijest prof. dr. sc. Drago Roksančić. Nakon svečanog otvaranja priređen je koktel za uzvanike i sudionike konferencije, a zatim su u auli Filozofskog fakulteta otvoreni izložbeni prostori i radionice-tečajevi. Znanstveni dio konferencije nastavljen je u vijećnici Filozofskog fakulteta, a sudjelovalo je oko 50 sudionika iz 9 zemalja Europe (Albanija, Austrija, Belgija, Bugarska, Finska, Hrvatska, Mađarska, Rumunjska i Slovenija). Tijekom dva i pol dana koliko je trajao radni dio konferencije održano je 39 predavanja. Za izlaganje pojedinog referata predavači su imali na raspolaganju 25 minuta uključujući i raspravu. Izlaganja su bila na hrvatskom i engleskom jeziku. Tijekom izlaganja referata na hrvatskom jeziku bilo je organizirano prevodenje za strane sudionike kako bi mogli pratiti izlaganja. Izloženi referati bit će objavljeni u Zborniku radova i na CD-ROM-u na hrvatskom i engleskom jeziku.

Na konferenciji su izloženi sljedeći referati koji pripadaju području kartografije:

- Belaj, M. (Odsjek za etnologiju Filozofskog fakulteta, Zagreb): *Problemi računalne obrade podataka u etnološkoj kartografiji*
- Frangeš, S. i Župan, R. (Zavod za kartografiju Geodetskog fakulteta, Zagreb): *Digitalna izrada faksimila starih karata u Zavodu za kartografiju Geodetskog fakulteta u Zagrebu*
- Slukan-Altić, M. (Hrvatski državni arhiv, Zagreb): *Kartografski izvori na elektroničkim medijima*
- Lapaine, M. i Kljajić, I. (Zavod za kartografiju Geodetskog fakulteta, Zagreb): *Baza podataka o hrvatskim kartografima*

Svaki je sudionik dobio knjižicu (na hrvatskom i engleskom jeziku) s programom konferencije, popisom sudionika, popisom Znanstvenog odbora i Pripremnog odbora. Osim te knjižice sudionici su dobili plan Zagreba i prospekte sponzora. Za sudionike konferencije, prvog dana navečer bio je organiziran prijam kod predsjednika gradske skupštine Velimira Sriće u palači Dverce. Za sve sudionike bili su organizirani objedi u restoranu Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Za trajanja konferencije u auli fakulteta održavale su se radionice-tečajevi za studente u organizaciji tvrtki Algebra & Info-Gama. Ondje su se nalazili izložbeni prostori tvrtki: Algoritam d.o.o., CARNet, Globalnet Grupa d.d., Info-Gama d.o.o., ISIP (Stalna međunarodna izložba inozemnih publikacija – NSK), Lukvel, Microsoft, Recro d.d. i Senso.

Nadamo se da će nakon našeg sudjelovanja na toj konferenciji doći do znatnije suradnje između povjesničara koji se bave kartografijom i nas kartografa, koji se pokušavamo pomalo baviti i poviješću.

Ivka Kljajić, Miljenko Lapaine

ZEMLJIŠNA USITNJENOST I KOMASACIJA U SREDNJOJ I ISTOČNOJ EUROPI – PUT ZA ODRŽIVI RAZVITAK RURALNOG PROSTORA U NOVOM TISUĆLJEĆU

U Münchenu je od 25. do 28. veljače 2002. održan međunarodni simpozij pod nazivom "Zemljišna usitnjenost i komasacija u srednjoj i istočnoj Europi – put za održivi razvitak ruralnog prostora u novom tisućljeću". Simpozij su organizirali: FIG (Međunarodna geodetska organizacija), FAO (Organizacija za prehranu i poljoprivredu), GTZ (Njemačko društvo za tehničku pomoć), ARGE Landentwicklung (Radna zajednica za razvitak ruralnog prostora i uređenje zemljišta SR Njemačke) i Tehničko sveučilište u Münchenu – Katedra za ure-

denje zemljišta i razvitak ruralnog prostora, koju vodi prof. dr. Holger Magel (sada potpredsjednik i budući predsjednik FIG-a). Simpoziju je prisustvovalo 65 sudionika, i to iz: Albanije, Armenije, Austrije, Bugarske, Češke, Danske, Gruzije, Hrvatske, Italije, Jugoslavije, Letonije, Litve, Mađarske, Njemačke, Nizozemske, Norveške, Portugala, Rumunjske, Slovačke, Slovenije, Španjolske i Velike Britanije. Simpozij je trajao četiri dana. Prvi dan protekao je u plenarnom zasjedanju, drugi dan plenarno i po radnim skupinama. Treći dan bio je određen za stručne ekskurzije, tj. za razgledavanje uspješno izvedenih primjera komasacije u Bavarskoj. Posljednji, četvrti dan protekao je ponovno u plenarnom zasjedanju, na kojem se raspravljalo o zaključcima radnih skupina i prihvaćanju *Minhenske izjave o komasaciji kao sredstvu za razvitak ruralnog prostora u državama srednje i istočne Europe i Zajednici Neovisnih Država*. Simpozij je bio namijenjen uskom krugu stručnjaka iz navedenih država, te predstavnicima vlada koji se bave komasacijom u svojim državama. Seminaru je bilo moguće prisustvovati samo na temelju izravnog poziva organizatora. Hrvatsku delegaciju na tom simpoziju vodio je dr. sc. Željko Bačić, ravnatelj Državne geodetske uprave.

Tako organiziran simpozij bio je namijenjen stručnjacima pojedinih država koji se bave zemljišnom politikom i usitnjenošću poljoprivrednog zemljišta te razvitkom geodezije u srednjoj i istočnoj Europi, da bi se u tim državama u budućnosti uspješno provodile zadaće komasacije metodologijom koja je upotrijebljena u srednjoj odnosno zapadnoj Europi. Svaka država treba razviti svoju metodologiju razvitka komasacije u praksi na temelju uspješno provedenih primjera u srednjoj i zapadnoj Europi.

Stanje u istočnim zemljama Europe

Za unapređenje agrarne strukture, indikatora, institucija, sudionika, proračunskih sredstava itd. nužan je uvid u rješenja drugih država. Stoga su eksperti FAO-a na temelju upitnika izradili posebne analize i studije za unapređenje agrarne strukture nekih država istočne Europe. Te studije bile su osnova za takav simpozij.

Gotovo sve istočnoeuropske države bile su na simpoziju zastupljene s referatima ili posterima (plakatima), iz kojih je proizašlo nekoliko zajedničkih zaključaka:

- poljoprivredno zemljište svih tih država karakterizira usitnjenost i raspršenost;
- male površine poljoprivrednih parcela, veličina kojih je, u pravilu, manja od 1 ha;
- to područje rada karakterizira slabo zakonodavstvo ili ga uopće nema;
- komasacija je usmjerena na veću proizvodnju hrane, ali ne i na uređenje zemljišta u odnosu na razvitak ruralnog prostora;
- nedemokratski postupci prilikom provođenja komasacije, pa se javlja nepovjerenje ljudi i dobiva utisak da se radi o kolonizaciji, odnosno izvlaštenju;
- u sklopu komasacije obično se uređuje mreža puteva samo za poljoprivredne potrebe, ali ne i za druge namjene (autoceste, željezničke pruge itd.).

Stanje u zapadnim, odnosno srednjoeuropskim državama

Zapadne i srednjoeuropske države na simpoziju su prezentirale komasaciju i osvrnule se na njezinu dugogodišnju tradiciju kao uređenje poljoprivrednog prostora. Stoga je značenje postupka komasacije u sljedećem:

- potpuno demokratski postupci, pa vlasnici aktivno sudjeluju u preuređenju prostora, radno i također s financijskim sredstvima;
- komasacija je sredstvo za ostvarivanje drugih planova i projekata, tj. sredstvo za cjelovito rješavanje zemljišta i prostora;
- komasacija je sredstvo za modernizaciju evidencije nekretnina (nova izmjera);
- u sklopu komasacije provodi se obnova i razvitak sela;
- zbog sve veće upotrebe zemljišta za gradske namjene, komasacija je dio cjelovite zemljišne politike i sredstvo za povećanje pojedinih poljoprivrednih površina;
- uspješno provedeni primjeri komasacije u bivšoj istočnoj Njemačkoj pokazuju da se metodologija rada može primijeniti u državama istočne Europe te u drugim državama.

Nije slučajno da je Bavarska organizator takvog međunarodnog simpozija. Uspješna rješenja iz prošlosti kao i iz sadašnjosti pokazuju dugu tradiciju brige za vrijeme i tehnologiju prilagođenu agrarnoj strukturi. Tako je Bavarska 1986. godine slavila stoljeće institucionalnog pristupa u rješavanju problema uređenja zemljišta bazirana na komasaciji. U postupak komasacije uključeni su svi uvjeti za uređenje poljoprivrednog, odnosno ruralnog prostora, od melioracijskih zahvata do obnove i razvitka sela. Zato je komasacija poljoprivrednog zemljišta shvaćena kao zemljišno uređivačka operacija, a njezina najvažnija zadaća je okrupnjavanje raštrkanog i usitnjenog zemljišnog vlasništva istog vlasnika (ili više vlasnika) u jednu cjelinu ili u nekoliko zaokruženih površina radi poboljšanja proizvodnje i radnih uvjeta u ruralnom prostoru. Pritom se moraju strogo poštivati svi agrotehnički, krajobrazni, prirodni, prometni i vodnogospodarski uvjeti uređenja prostora, obnove i razvitka sela.

Da bi postupak komasacije postao sredstvo integralnog uređenja i razvitka ruralnog prostora, moraju se poštivati i svi korisnici prostora te investicije kojima se namjerava izvoditi određeni zahvat u prostoru, a za to je potrebno zemljište. Iz navedenoga proizlazi da za izradu pripremnih radova za preuređenje određenog područja treba utrošiti dosta vremena, u prosjeku tri godine, prije nego što nadležno tijelo izda upravni akt. Na temelju upravnog akta započinje provedbeni postupak komasacije.

Prema najnovijem načinu rješavanja postupka komasacije, odnosno postupka razvitka ruralnog prostora, uključeni su svi parcijalni projekti, od gradnje putova do autocesta, od lokacije pojedinog poljoprivrednoga gospodarstva do rezervacije zemljišta za stambenu i drugu gradnju u naselju, ekološkog i krajobraznog uređenja itd. Na taj način poljoprivredni prostor dobiva višefunkcionalno značenje. S preuređenjem prostora razvijaju se i druge važne djelatnosti kao npr. turizam i rekreacija, obrt itd. Sustav financiranja tih radova vrlo je jasno određen. Sredstva na saveznoj i državnoj razini osigurana su na temelju posebnog zakona i programa. Financijska sredstva osigurava prije svega jedinica lokalne samouprave, odnosno pojedini sektori ako se radi o izgradnji infrastrukturnih i drugih objekata. Tim financijskim sredstvima mogu se dodati sredstva Europske unije. U troškove postupka ulaze i troškovi pojedinih vlasnika zemljišta – sudionika postupka, koji se u najvećem broju primjera iskazuju u duljini njihova slobodnog rada prilikom uređenja prostora životnog okoliša i rada na polju (sađenje, upotreba prirodne građe itd.).

U vrijeme kad su se u zapadnoj Europi događale najveće strukturne promjene u poljoprivredi i ruralnom prostoru te kada su postale fizički vidljive, poljoprivredni i drugi stručnjaci počeli su razmišljati o obnovi i razvitku sela.

U prvom razdoblju obnove i razvitka sela radovi su bili usmjereni samo na rješavanje poljoprivrede u selu. To među ostalim znači ostvarenje mogućnosti razvitka pojedinog poljoprivrednoga gospodarstva prilikom novih promijenjenih uvjeta gospodarjenja (lokacije objekata, gospodarska dvorišta, pristupi za poljoprivredne strojeve itd.).

U drugom razdoblju, osim nabrojanih ciljeva obnove, rješavani su prije svega seoski centri, uređivao se promet i komunalna infrastruktura.

U trećem, najnovijem razdoblju, zadaće obnove i razvitka sela preuzimaju jedinice lokalne samouprave zajedno sa državnim tijelima za razvitak poljoprivrede i uređenje zemljišta. Tako nastaju integralni projekti za razvitak ruralnih prostora u smislu ekonomske, socijalne i prostorne preobrazbe sela i seoskog prostora.

Poseban poticaj višefunkcionalnom razvitku sela i ruralnog prostora dan je smjericama Agende 2000 (EU). Prihvaćeni planovi za obnovu i razvitak sela dugoročni su planski dokumenti za razvitak pojedinog naselja, koji su istodobno i podloga za uređenje vlasničkih odnosa na zemljištu i objektima. Zato su ti projekti sastavni dio planova komasacije, odnosno razvitka ruralnog prostora pojedine planske prostorne jedinice (npr. dio katastarske općine i sl.). Prilikom izvedbe tih planova obvezno se poštuju rezultati i smjernice regionalnih planova razvoja.

Temeljni plan i dokument uređenja za provedbu razvitka ruralnog prostora (čitaj komasaciju) plan je putova i voda. Taj dokument uzima u obzir sve korisnike prostora te ekološke i estetske zahtjeve prilikom uređenja ruralnog prostora. Kada je prihvaćen, ima status pro-

storno izvedbenog akta i pravna je podloga za zahvat u prostoru, svakako uz potrebne građevinske i druge dozvole koje se izdaju za pojedinačni zahvat (uređenje voda, gradnja cesta, putova itd.).

Navedeni postupci komasacije provjereni su na temelju dugogodišnje tradicije i razvitka struke i djelatnosti, a to je uređenje zemljišta i razvitak ruralnog prostora. Oni imaju uporište u dobroj zakonskoj podlozi i stručnom kadru koji je educiran na sveučilištu. Postoje i posebne škole za razvitak ruralnog prostora, u kojima se odvija dopunska nastava namijenjena stanovnicima, lokalnim političarima, načelnicima itd. Stoga je najvažnije da je na zakonskoj podlozi uređeno i financiranje mreže stručnih službi koje organizacijski pripadaju Ministarstvu poljoprivrede, u kojoj prevladavaju geodetski stručnjaci.

Zaključak

Specifične međunarodne organizacije (FIG, FAO, GTZ i dr.), koje su organizatori ovog simpozija u Münchenu, ocijenile su da su pristupi za unapređenje agrarne strukture i razvitak ruralnog prostora, koje upotrebljavaju zapadnoeuropske države, upotrebljivi i u državama srednje i istočne Europe, tj. u državama koje se pripremaju za pristup u Europsku uniju, a koje će s godinama postati ravnopravne članice na području zajedničke poljoprivredne politike. Takvi su pristupi najprije isprobani u zemljama bivše istočne Njemačke, te u drugim državama bivšeg socijalizma.

Prof. dr. Magel osobno je zamolio autore ovoga članka da što širu stručnu javnost upoznaju s tijekom i zaključcima ovog stručnog simpozija. Stoga smo u nastavku u cijelosti preveli tekst izjave.

Jasenska Kranjčević, Anton Prosen

MINHENSKA IZJAVA o komasaciji kao sredstvu za razvitak ruralnog prostora u državama srednje i istočne Europe i Zajednici Neovisnih Država

Tko smo mi

Predstavnici civilnog društva, vlada, akademskih i istraživačkih institucija iz 23 države te zastupnici međunarodnih organizacija, koji se bavimo zemljišnom usitnjenošću i njezinim posljedicama za razvitak ruralnog prostora u zemljama srednje i istočne Europe (CEE) i Zajednici Neovisnih Država (CIS), sastali smo se u Münchenu od 25. do 28. veljače 2002. da bismo raspravljali o toj temi i predložili moguća rješenja. U toj namjeri sastavili smo ovu izjavu.

Prilikom rada oslanjali smo se na temeljna usmjerenja prethodno održanih inicijativa, uključujući Bečku konferenciju za razvitak i podržavanje vlasničkih prava u zemljama CEE-a (1999, 2000), Potsdamsku konferenciju Rural 21 (2001) i Bonsku konferenciju o pristupu zemljištu (2001).

Temeljna pitanja

Proučili smo različita iskustva i perspektive o podjeli zemljišta u zemljama CEE-a i CIS-a. Unatoč značajnom uspjehu procesa zemljišne reforme, zemljišna usitnjenost prateća je pojava sa štetnim posljedicama za privatne i javne investicije, održivi gospodarski razvitak, društveni razvitak i prirodne resurse. Zapostavljene i manje razvijene regije, koje još ekonomski ovise o poljoprivredi, suočavaju se s negativnom stopom gospodarskog rasta, porastom nezaposlenosti, porastom siromaštva u ruralnim prostorima, a kao rezultat javlja se ozbiljna društvena i ekonomska dezintegracija i sve veće nezadovoljstvo između lokalnih i drugih sudionika.